

H. SANIELEVICI

STEMA MOLDOVEI ȘI ACEIA A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Lui Const. Kiril⁴escu
cu vechile sentimente prietenești.

H. Saniebori⁷

Stema Moldovei și aceia a Țării Românești

De mulți ani repet neconținut, că rolul specialistului — cel puțin în feluritele ramuri ale biologiei, psihologiei și sociologiei — este să stabilească, să adune, să clasaze fapte, și să tragă dintrânsele foloase practice, explicarea lor și coordonarea prin legi rămânând în sarcina adevăratului creator, înzestrat cu o minte de artist și înarmat cu

inscripție gravată în litere de reclamă?!...

Dăunăzi, într'o scară, pentru a fugi de preocupări cari mă oboseiseră îndeajuns, am deschis o broșură de 20 de pagini care se găsea întâmplător pe masa mea de lucru: Gh. I. Brătianu, „Originile stemelor Moldovei și Țării Românești”, 1931. (De d.

Fig. 1. — Monete de la Vladislav I (p. 51, Brătianu).

cât mai vaste cunoștinți generale. Nu Dumnezeu a împărțit natura în felii; de aceia nu într'o felie se pot descoperi legile naturii. Cine ar reuși să descifreze înțelesul după o singură fâșie, dacă prin linii orizontale ai împărți în zece fâșii o

prof. Brătianu am mai citit: „Recherches sur Vicina et Cetea Albă”, 1935, lucrare care mi-a inspirat respect. Autorul mi-a părut obiectiv, minuțios, conștiincios, posedând vaste cunoștinți. o gândire ordonată și un stil îngrijit, ritmat chiar —

într'un cuvânt, însușirile unui specialist apusan din vremurile bune).

M'am uitat întâi la concluzie: *vulturul și capul de bour ar fi, după d-sa, „cei din urmă martori ai influenței apusene în principatele române din a doua jumătate a veacului al XIV-lea”.*

Fig. 2. - Monete de la Alexandru cel bun (p. 53, Brătianu)

Pe urmă am luat broșura de la început ; dar ajungând la pagina a patra, m'am convins că d-nii Năsturel, Moisi, Vuia, Lepădatu, Onciul, Hajdeu, Filitti, N. Iorga, Balș, Drăghiceanu, Is-

Fig. 3. Scutul Ungariei (Wapen, Meyers Lexikon).

trati, Ghenadie al Râmnicului, etc!...

vorbesc de bour și habar n'au ce-i un bour! Cel de pe stema Moldovei nu-i bour!

— O fi zimbru.

— Și mai puțin!

— Atunci „un bou ca toți boii, puțin la simțire”...

— Cercetați, spre pildă, „Meyers Lexikon”, „Viața animalelor” de Brehm, „Genealogia animalelor domestice” de Keller; vă sfidez să găsiți acolo un bou european cu așa coarne!...

— Atunci ce este?!...

— Este un bou indo-african... care arată spre Orient, iar nici

de cum spre Occident, cum susține d. profesor Brătianu...

— Un singur fapt?!... Și poate capul de bou ne-a venit prin mijlocirea Apusului...

— ...și deschide un drum, pe care se înșiră alte fapte, asemănătoare. Așa, spre pildă, cei doi „tenanți” (cum îi numește d.

Fig. 4. — Scutul Ungariei (Honrie, „Larousse”).

Balș, dar nici gând să fie „tenanți”!) de pe discul smălțuit al unei biserici din vremea lui Ștefan cel Mare, dacă nu sunt chiar negri africani, cum au

pretins unui numismați unguri și B. P. Hașdeu, sânt însă cu siguranță vest-asiatici, (ce se corcesc adesea cu mongoli), cari în Asia anterioară și sudică, și în nordul Africii, contribuie în mod hotărîtor la compunerea claselor orășenești și suprapuse... Observați: față rotundă, nas mare, bărbie mică, ochi bridăți ori à *fleur-de-tête*, pomete impungătoare... Evident, istoricii și numismații noștri n'au nici o vină: cum să le dea în gând că cheia problemei se găsește în... zoologie?!... Iar zoologii, ce au ei de împărțit cu stema României?!...

Dar să vedem mai întâi ce spune d. prof. G. Brătianu.

Un fapt rămâne neîndoelnic: pe cele dintâi reprezentări eraldice ale voievozilor români din veacul al XIV-lea, stemele lor proprii: vulturul și capul de bour, sânt totdeauna însoțite de un scut despîcat și fasciat ce reproduce, sau, în orice caz, imită, armele Ungariei.

E verosimil. Răsfoind micul dicționar „Larousse”, n'am găsit la nici un alt popor scutul acesta despîcat și fasciat.

Am mai avut prilejul să examinez mai deaproape chestiunea acestor arme ale Basarabilor, pe care o cercetase d. C. Moisiu într'un studiu despre „numismatica și descoperirile dela Curtea de Argeș”. În scutul despîcat și fasciat de pe întăile monete ale Țării Românești, care apare și pe nasturii de metal aflați în mormintele din Biserica Domnească, d-sa văzuse un semn eraldic specific al Voievozilor Munteniei. Principalul

său argument era lipsa de pe această stemă a florilor de crin ale Casei de Anjou, cari întregiau în această vreme armele Ungariei, sub stăpânirea dinastiei franceze.

Argumentul d-lui Moisiu îmi pare slab: imitarea nu trebuie să meargă până la identitate; și-i greu de admis, că *numai în tâmplător* stemele țărilor ro-

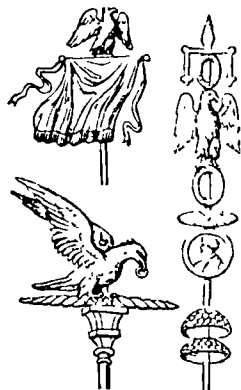

Fig. 5. — Acvila romană („Meyers Lexikon”, Adler, p. 125).

nâne scamănă cu stema vecinilor noastre sub a cărcii influență (cel puțin) ne aflam — și cu nici o altă stemă.

Încercasem încă atunci să dovedesc, cu exemple luate din numismatica medievală apuseană, că semnul de pe monetele noastre nu era decât o adoptare a scutului unguresc, fie ca un simbol obișnuit al unor legături de ierarhie feudală, fie ca o simplă imitare a unui tip monetar mai răspândit. Amintind și părerea cunoscută a lui Onciul, ajunsese la concluzia că această stemă, cu grinzile ei specifice ungurești, ne apărea mai degrabă inspirată de armele regilor Ungariei, decât ca o figură eraldică proprie a neamului Basarabilor. Respingând încă o dată ipoteza „ca-

petelor de negri", atribuită Domnilor Munteniei de unii numismați unguri și de către B. P. Hașdeu, socotisem că rămânea ca figură eraldică proprie a acestora vulturul așezat pe coif, așa cum ne apare încă depe banul de argint al lui Vladislav I.

Până aici ași fi de acord cu d. Brătianu; nu însă și în cele ce urmează:

Acest chip de pasăre deasupra coifului nu e de altfel nimic neobișnuit: e așa numitul *cimier*, pozoabă ale cărei dimensiuni au cres-

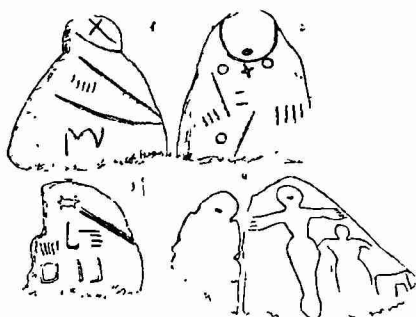
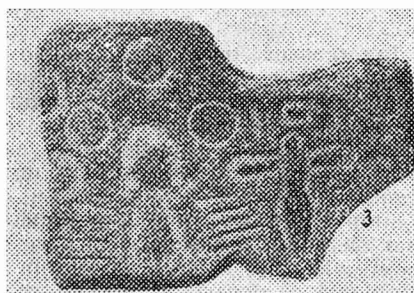
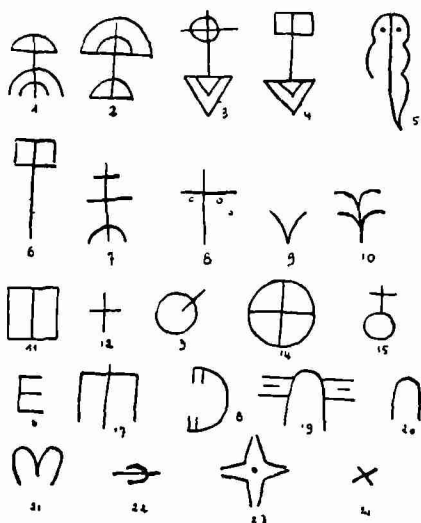

Fig. 6, 6 bis., 6 c. — Simbole solare preistorice pe statui menhiri și pe „stele” gravate (p. 390, 394, 396, „Revue anthrop”, Oct.-Dec 1931).

cut mereu în a doua jumătate a veacului al XIV-lea. Astfel coiful regilor angevini ai Ungariei, Carol Robert și Ludovic cel Mare, era împodobit cu un cap de struț. Il aflăm pe unele monete, ca și pe obiectele dăruite de regele Ludovic capelei ungurești de la Aachen. E fără îndoială un izvor de inspirație, dacă nu chiar modelul direct al vulturului muntean, ridicat deasupra coifului.

Nu cred ca vulturul să derive din capul de struț; vom vedea numai decât de ce.

Și în Moldova se poate urmări un proces asemănător, cu o singură deosebire: pe întâile serii monetare moldovenești ne apare scutul unguresc întreg, cu grinzile sale tradiționale, dar și cu florile de crin ale dinastiei angevine, ce ne întâmpină de altminterlea pe monetele voievozilor Moldovei, vreme îndelungată după ce această floare eraldică încetase de a mai figura în blazonul coroanei ungare.

„Florile” acestea, parc’ar fi mai de grabă niște coroane; ori poate greșesc eu...

Capul de bour, semnul specific al țării, apare pe întâile monete moldovenești, fie singur, pe cealaltă față a banului de argint, fie deasupra scutului, cu grinzii și flori de crin.

După cum capul de bour nu-i luat dela unguri, tot astfel nici vulturul muntean n’are nevoie să derive din capul de struț. Ambele figuri eraldice au fost doar aranjate după moda vremii, copiată de la unguri...

Din timpuri străvechi, lumea e plină de emblema vulturului; au avut-o, ca simbol al soarelui și al cultului solar: grecii (vulturul lui Zevs; șoimul consacrat

lui Apollon), romanii (acvila de pe steaguri, cu inelul solar în plise), indienii (vulturul Garuda, pe care călărește zeul Vișnu), assyro-babylonienii (zeul cu cap de vultur în fața arborelui sfânt; acesta din urmă seamănă câte odată isbitor cu arborele pe care stă acvila în ste-

Fig. 7. — Sachsenpfenig (Münzen, „Meyers Lexikon”).

ma Munteniei), egipteni (Rê Harakhti, zeul cu cap de șoim și cu discul solar pe cap), persii (acvila de pe steaguri; Ahura Mazdâ, soare cu aripi de vultur), etc.; apoi, imperiul german, începând din secolul al XII-lea.

Coiful cu vulturul ocupă de fapt câmpul de mijloc al monetei; inscripția latină de pe margine începe însă, în chipul obișnuit, cu o cruce, care se așează astfel în dreptul ciocului vulturului. E destul de lămurit că această apropiere întâmplătoare a dus cu trecerea vremii, și prin deformarea fatală a tipului primitiv, la așezarea crucii în pliscul însuși al păsării, așa cum ne apare mai târziu în stema cunoscută a Principatului Munteniei. Armele Ungariei au fost deformate însă în secolul al XV-lea, iar în urmă, sub presiunea înaintării otomane, au dispărut; coiful apusean a fost de asemenea lepădat, și a rămas numai pasărea eraldică ținând crucea în ciocul ei, care a trecut de pe *cimier* în scutul țării, și a ajuns, prin variațiuni și prefaceri succe-

sive, de la vulturul nediscutabil al întâilor Basarabi, la figura eraldică a corbului de mai târziu.

Colonclul P. V. Năsturel (de acord cu Nicolae Ionescu și cu Mihail Cogălniceanu), în studiul său din 1892 asupra „*Stemei României*”, a lichidat complect, odată pentru totdeauna, „cioara muntenească”, arătând că este rezultatul unei confu-

Fig. 8. — Bagdad, prin 1220. (Webkunst I, Meyers Lexikon”).

ziuni și a stângăciei gravorului: chiar atunci când credem a ne afla în fața unui corb, tradiționala pozițiune desfăcută a aripilor, amintește acvila de totdeauna a stemei muntene, precum și aceia de pe steagurile legiunilor romane. (Fig. 5)

În ce privește crucea, amintesc în treacăt că în cultul soarelui ea simbolizează soarele, după cum îl simbolizează și vulturul, pe care de accia Jupiter, zcul luminii, îl ține pe mână.

Isus a fost de aceea crucificat,

fiindcă jertfe omenești se aduceau soarelui prin ardere, spânzurare ori crucificare, și fiindcă și pe vremea romanilor în fiecare an un osândit era cu această intenție pus pe cruce (mantaua de purpură și coroana de spini simbolizează soarele, pe care-l amintesc și fenomenele cerești ce însoțesc pătimirea. Vezi „*In slujba Satanei?!*”, vol. I și II). (Fig. 6)

Crucile de pe steme și monete sânt de sigur creștinești, dar, poate, suprapuse câteodată unor reminiscențe păgâne... (fig. 7).

Dar e un exemplu și mai caracteristic, întrucât e vorba de o emblemă mult mai cunoscută: vulturul bicefal, pe care împărățiile Habsburgilor și ale Romanovilor l-au consacrat ca un simbol al imperialismului în istoria modernă. S'a crezut multă vreme că acest vultur cu două capete, moștenit dela Bizantini, ar fi fost o emblemă tradițională a Imperiului de Răsărit. Un studiu mai recent al regretatului Heisenberg ne dovedește însă contrariul: împărății bizantini n'au folosit această figură eraldică decât sub Paleologi, la sfârșitul veacului al XIII-lea, și mai cu deosebire în secolul al XIV-lea.

Această figură a vulturului bicefal e de fapt mult mai veche: ea se află pe monumentele hitite din Asia Mică, dela Yasili Kaya, de unde au copiat-o pe monetele lor sultanii turci ortokizi din veacul al XIII-lea. Se poate însă ca împărății bizantini de la Niceea să se fi inspirat direct dela monumentele străvechii civilizații hitite. Dar acest vultur apare și pe monetele țarului bulgar Gheorghe I Terterii (1279—92), înainte de a fi fost adoptat de Bizantini, iar Comnenii din Trapezunt au întrebuințat pe monetele lor în secolul al XIV-lea un vultur cu un singur cap. Oricare ar fi fost însă originea și vechimea a-

cestei embleme, o concluzie a lui Heisenberg ne pare de un interes deosebit pentru cercetarea noastră: blazonul s'a impus împăraților bizantini din vremea lui Andronic al II-lea și mai cu seamă a împărătesei Ana de Savoia, a doua soție a lui Andronic al III-lea, din clipa deci în care influența apusana a devenit co-

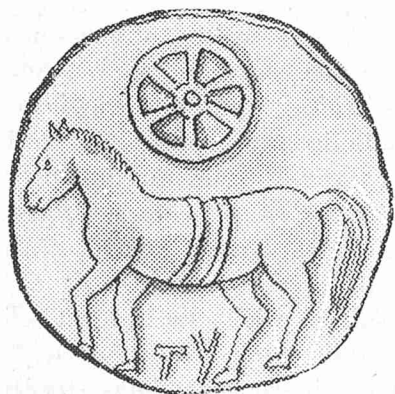

Fig. 9. — Monetă dacă (în Muzeul de antichități al Capitalei).

vârșitoare la curtea Paleologilor. „O înrăurire hotărâtoare va fi avut-o călătoria în Apus, pe care a întreprins-o în anii 1399—1402 Manuel Paleologul, împăratul cavalier. El a vizitat în acești ani curțile Italiei, ale Franței și ale Angliei. Prin puterea împrejurărilor a fost aproape constrâns să poarte aci un blazon. De aceea aștept soluția ultimă și pozitivă a problemei originilor stemei imperiale bizantine dela izvoarele istorice apusene.”

Heisenberg pare a se contrazice: dacă vulturul bicefal a fost adus de către Manuel Paleologul din călătoria întreprinsă în anii 1399-1402, atunci cum au putut folosi împărații bizantini această figură eraldică „la sfârșitul veacului al XIII-lea și mai cu deosebire în secolul al XIV-lea?”...

Impăratul german Frederic II, care a domnit între 1212 și 1250, a luat ca stemă vulturul bicefal. De la dânsul l-au putut împrumuta și împărații bizantini, și țarul bulgar, și chiar și sultanii turci ortokizi.

Această figură eraldică are origini orientale mai depărtate: o monetă a împăratului mongol din Persia, Abaka (1279—80), are vulturul bicefal, ca stemă a orașului Amid.

Pe planșa „*Webkunst*” din „*Meyers Lexikon*” găsim un vultur bicefal cu însemnarea: „*Bagdad, prin 1220*” — prin urmare mai vechiu decât al împăratului mongol, dacă nu mai vechiu decât al lui Frederic al doilea. (Fig. 8)

Însă colonelul Năsturel afirmă, că împăratul Constantin cel mare a luat cel dintâi ca em-

Fig. 10. — Apollon, zeul solar, după un basoreliev găsit în Troia (Mallet, p. 163).

blemă acvila cu două capete, ca să arate că imperiul, deși îm-

părțit, nu forma totuși decât un singur corp. Rămân însă hitiții, mai vechi decât toți.

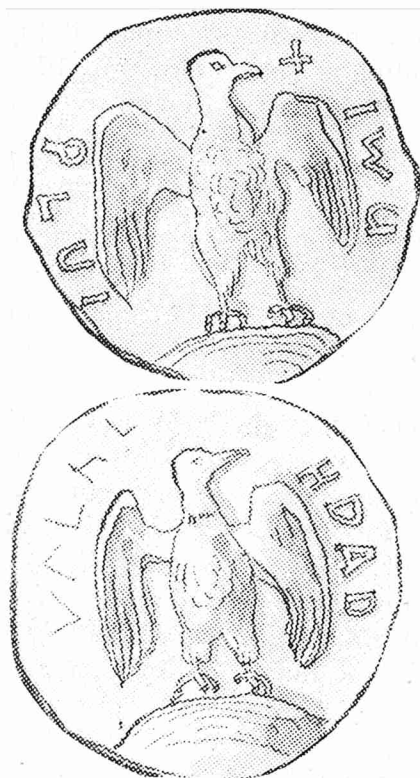

Fig. 11. — Acvila feniciană și acvila valahă.

D. Brătianu nu pomeniște nimic despre acvila steagurilor romane; și nu se întreabă care-i *semnificația* acestei atât de răspândite embleme. Dacă s'ar fi întrebat, ar fi răspuns probabil, că de accia vulturul și leul sânt cele mai comune embleme și figuri eraldice, fiindcă popoarele cuceritoare se asemănau ele însele, când cu regele păsărilor, și când cu acela al

mamiferelor. Răspunsul ar fi foarte verosimil, dar n'ar fi de loc adevărat. Faptul că vulturul constituie semnul distinctiv al zeului suprem grec și roman, ne deschide drumul către adevărata semnificare *ce nu poate fi decât religioasă*. Din pricină că se înalță și se rotește „aproape de soare”, pasărea carnasieră simbolizează soarele în cultul arienilor — cari au dus pretutindenea pe glob acest simbol, fie ca cuceritori arieni sau arienizați, fie — mai rar — ca apostoli și misionari în felul celor creștini. Soare, lună, stele, se găsește în stemele mai tuturor statelor extra-europene: Cuba, China, Chili, Congo, Egipt, Haiti, Persia, Salvador, Honduras, Ecuador, Marocco, Australia. Bolivia, Costarica, Japonia, Brazilia, Liberia, Afganistan, Mongolia, Paraguay, Nicaragua, Statele-Unite. În Europa, o religie *compusă* — cea creștină — a acoperit în parte cultul solar. Despre pescarii arieni — navigatori, neguțători și cuceritori — cari au adorat soarele și au format pretutindenea clasa — adesea casta — stăpânitoare, vezi volumul întâi și al doilea din opera mea „*În slujba Satanei!*” „*De pe țărmurile Mării Nordului și ale Mării Baltice se înșiră, ca urmă palpabilă a unor preistorice popoare maritime, monumente megalitice, evidente*

de aceeași formă și dezvoltare, pe toate țărmurile Europei (până în Islanda), ale Africii de nord și de vest (până la coasta de fildes), dealungul Asiei apusene(dar și de pe Marea Neagră, în interiorul continentului, către Persia, India, etc.), până în Corea, Japonia și Oceania; de asemenea, în America de mijloc și de sud.

(În insulele Oceanici, străvechi figuri de idoli și figuri megalitice înfățișează trăsături evident nord-vest-europene. De asemenea, figuri de regi sau de nobili, rămase din vechime în alte țări; spre pildă, capul mumiei lui Ramses al doilea. — H. S.). Și alte elemente formale ale culturii și civilizației ajung din Europa, prin Oceania, până în America. Despre expediția de pescuire a lui Maui se povestesc în Noua Zelandă exact aceleași lucruri ca despre aceia a lui Thor în Edda. Raporturi lingvistice între Sumeria, Egipt,

India, Polinezia și America centrală pot fi astăzi considerate ca sigure. **IN CE PRIVEȘTE**

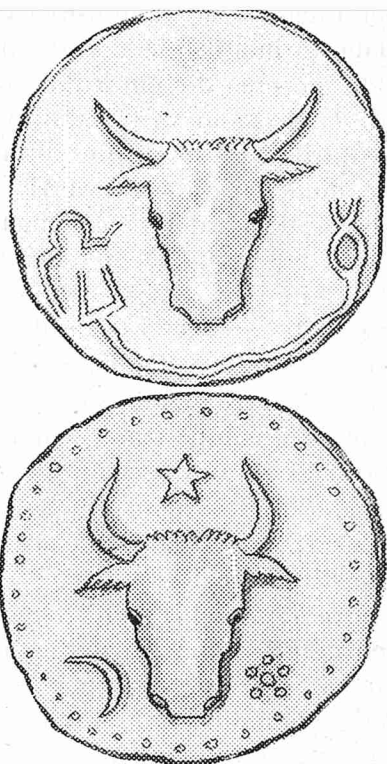

Fig. 13. — Monetă cartagineză și monetă moldovenească.

Fig. 12. — Monetă cartagineză

PUNCTUL DE PLECARE AL ACESTUI CURENT CULTURAL, CERCETARILE ARATA TOT MAI LIMPEDE CATRE EUROPA NORDICA („*Meyers Lexikon*”, „*Seeschiffahrt*”, pag. 29).

Coroana însăși, ca și inclul conjugal, vor fi fost la început simbole solare. Inclul din pliscul corbilor corvinilor, din care ar fi derivând (semnificativ: prin două legende complet

deosebite: una, a lui Feltai, și alta, a lui Miron Costin) și pre-tinsul „corb” din stema Munte-niei (acesta ține și dânsul câte-odată un inel în plisc: vezi, spre pildă, pecetea domnitorului Gri-gore Ghica), nu va fi amintind aventurile amoroase din numi-tele două legende, ci va fi a-vând același înțeles ca inelul din ciocul acvilei de pe steagu-rile legiunilor romane. Deja a-cum mai bine de zece mii de ani, în epoca magdaleneană a paleoliticului, inelul și, gaura rotundă simbolizau soarele (Vezi: „*bâton de commande-ment*”).

Vor fi știind istoricii noștri, ce înseamnă calul și roata pe alăturata monetă *dacă* (fig. 9) (reprodusă, după Tocilescu, în-tr-o carte scrisă de prietenul meu, comandorul N. Ionescu-Iohnson, în colaborare cu tână-rul Soare, și încă nepublica-tă)?... Dată fiind specializarea savanților, nu m’ași mira să nu știe. *Roata e soarele* (In ziua solstițiului de vară, — veche sărbătoare germanică, iar azi, sărbătoarea Sfântului Ioan Bo-tezătorul, — se rostogolesc de pe dealuri roți aprinse. „Eu vă botez cu apă, iar cel care va ve-ni după mine, vă va boteza cu foc”. — Soare, foc, apă, pescu-ire...). *Calul e animalul pe care nordicii de preferință îl jertfeau soarelui*.

Raportul dintre soare și cal îl lămurește pe deplin alăturata ilustrație din Malet (fig. 10).

La Daci, ca la cele mai multe popoare, clasa stăpânitoare se închina soarelui (cult spiritua-list și puritan), *pe când poporul se închina zeiței pământului ro-ditor și hrănitor* (Vezi „*Getica*” lui Pârvan).

Nevoia de a avea și un semn speci-fic al lor, a impus Voivozilor Țării Românești și Moldovei podoaba de pe coif, distinctă de figurile eraldice ale scutului. Acest *cimier* își va fi avut și aci înțelesul, pe care astăzi însă nimic nu ni-l mai poate lămuri.

Înțelesul general și primor-dial l-am văzut: *simbol al zeu-*

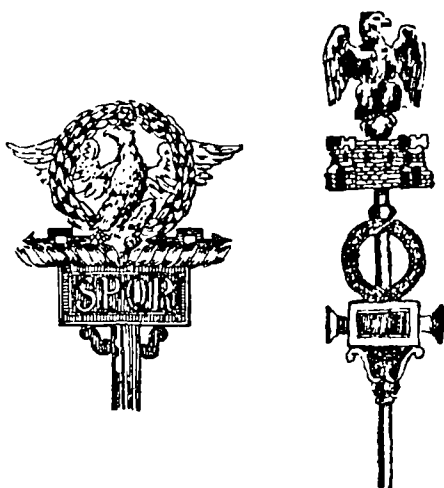

Fig. 14. — Acvila romană (Năsturel, p. 132).

lui arian. Întrebarea este: de când datează acvila pe stema

Munteniei? Din timpul Romanilor, cum susține colonelul Năsturel?

Există destule indicii, că migrațiunile pescarilor au început acum mai bine de opt mii de ani. Cultul solar, ori numai acest simbol, l-au importat constructorii arieni ai *burgului* de la Cucuteni?... Ori Sciții arici, cari nu din Iran vor fi venit, ci din nordul Rusiei, dealungul marilor cursuri de apă?... Ori Dacii, ori Romanii, ori Europa feudală, ori niscăi-va popoare din Orient? Zei solari au fost și Mithra, Baal, Ormuz, Perun, Teschub, Brahma, Shamash, Ramman, Jchova, Amon-Râ, etc.

Credința d-lui prof. Brătianu, că „vulturul și capul de bou constituiesc cei din urmă martori ai influenței apusene în principatele române din a doua jumătate a veacului al XIV-lea”, este, pare-se, contrazisă de

următoarele figuri pe care le găsim în mai sus pomenita lucrare a d-lor Soare și N. Ionescu-Johnson: deoparte, acvila Țării Românești cu crucea alături, de alta, acvila feniciană aflătoare în muzeul din Egipt pe o monedă a regelui elenist Straton al Tyrului. Nu de asemenea poate fi vorba — ca între acvila noastră și cea romană — ci pur și simplu de identitate.

Oare-care asemănare prezintă și moneda dacă din fig. 9, cu moneda cartagineză (fig. 12) reprodusă de d-nii Johnson și Soare după cartea d-lor Perot și Chipier despre Fenicia. De asemenea, capul de bou din stema Moldovei, (fig. 13) cu capul de bou al unei monete cartagineze din Muzeul St. Louis de Cartage (reprodusă de d-nii Johnson și Soare după Berger).

Să trecem acum la capul de bou.

Stema Moldovei

Nici bou, nici zimbru, nici bour, ci vacă Banteng, simbolizând zeița pământului, ca și luceafărul - Iștar și semiluna - Astartea

D. prof. Brătianu vorbește de douăsprezece ori despre „capul de bour”, și numai odată, în concluzie, despre „capul de bour ori de bou”; în schimb, d. Balș, pomeneste de trei ori despre „capul de zimbru”; colonelul Năsturel — când despre bour, și

Fig. 14 bis. — Disc smălțuit din biserica de la Păpăuți (Botoșani) (Colecția d-lui prof. dr. Al. Slătineanu)

când despre zimbru; Samuel Klein — despre bou; Miron Costin — despre „zimbru sau bour”; etc. (Brehm ne lămurește, că abia după dispariția bourului, în

precum și fig. 2 din numărul precedent al „Adevărului literar” — cu figurile de zimbri din Brehm, „Meyers Lexikon” și Călinescu.

Fig. 15. — Disc smălțuit (G. Balș. „Bisericile lui Ștefan cel Mare”)

secolul al XVII-lea, a început confuzia dintre acesta și zimbru).

Ar trebui să știm, de ce-i vorba: *de bou, de bour ori de zimbru?*... Intre bou și bour, deosebirea e numai de *speșă*; pe când între amândoi și zimbru, deosebirea e de *gen*.

Să comparăm alăturatele reproduceri din broșura d-lui prof. Brătianu (fig. 14 bis, 15, 16),

De o asemănare nici nu poate fi vorba. Capul de zimbru e negru, păros, bărbos; boltit deasupra nasului; foarte lat în dreptul frunții, și ascuțindu-se treptat către bot; coarnele sânt mai mici, mai ascuțite, și — în parte din pricina părului — se arată a răsări din tâmple, iar nu din marginea superioară a frunții (ale bouului răsar mai sus și mai în față).

Fig. 16. — Placă de teracotă găsită în săpăturile de la Curtea Domnească
din Hârlău

Dar nici bour nu este bovideul de pe stema Moldovei. O singură privire asupra coarnelor ne lămurește în deajuns, fără a mai pomeni și de botul atât de ascuțit al bourului.

Confuzia dintre bour și zimbru ar fi înlăturat-o întâi, după cât aflu, d. prof. E. Botezat de la facultatea de științe din Cernăuți. Nici nu era greu: bourul seamănă cu boii domestici europeni și-i strămoșul lor, pe când zimbrul are cu totul altă înfățișare. Aceasta se exprimă și în denumiri... Cuvântul *bour*, nu va fi venind din termenul științific *bos urus*, ci din *bou* și nemțescul *ur*, care înseamnă *bour*, dar și: „*originar*” — la fel ca „*primigenius*”... Se admite că

Fig. 17. Zimbru european (după Brehm)

bovideul „e reprezentat pe stema Moldovei în amintirea întemeierii vechiului principat mol-

Fig. 18. – Zimbru european (după Dr. R. Călinescu. „Mamiferele României”, 1931) (p. 70)

dovenesc, întemeiere ce se leagă de legenda unci vânători a lui Dragoș-Vodă”. (Călinescu). *Cred, din contra, că legenda a fost născocită prin sugestia stemei — ca și pentru inelul din pliscul corbului corvinilor și al „ciorii” din stema Munteniei. Bovideul eraldic fi-va atunci un simplu bou domestic?...*

Nu pot aici reproduce toate rasele de boi ale Europei; dar cetitorul să le examineze el însuși în vre-un lexicon sau tratat oare-care, și se va convinge lesne, că *nici una dintre ele nu are astfel de coarne ca pe monetele și discurile smălțuite din numita broșură a d-lui prof. Brătianu.*

În schimb, asemănarea cu un bou abisinian și cu „BANTEN-

GUL" sud-asiatic e isbitoare.

Numai la acest din urmă bou coarnele se împreunează ca la boul din fig. 15. Amândoi au fața lungă, îngustă, aproape dreptunghiulară, ca de altfel și bantengul din fig. 23. Acesta însă fiind mascul, prezintă la coarne cunoscuta deosebire după sex a speței și ne dă putința de a afirma că fig. 2, 14 bis, 15 și 16 ne înfățișează capete de vaci, iar nu de boi. Cam aceiași înfățișare au capetele de pe sigiliul lui Ștefan cel Mare, al lui Petru Rareș, al lui Alexandru Lăpușneanu, al lui Constantin Moghilă și al lui Ștefan Tomșa. Cu Vasile Lupu, desenul pierde contactul cu realitatea și se rătăcește în stilizări arbitrare și fantastice, cari durează până în secolul al 18-lea.

Să-și amintească cetitorul — vom vedea mai jos cu ce scop — că India adoră încă, iar Egiptul adora odinioară taurul și vaca. Un soi de Banteng se afla și în Egipt.

Observați, în fig. 28, coarnele ne-europene. Bărbați, femei, copii, se închină cu fervoare, întinzând mâinile și îngenunchiând.

În fig. 29, vite sânt duse la altar, în fața căruia un egiptean se prosternează.

Se afirmă adesea, că din cauza foloaselor pe cari le aduce o-

mului, vita e privită ca sfântă. Nu-i asta pricina. Pentru puterea lor virilă, taurul și țapul simbolizau pe *Dionysos*, zeul amorului și al fecundității. Despre „*Dionysos-le taureau*”, vezi

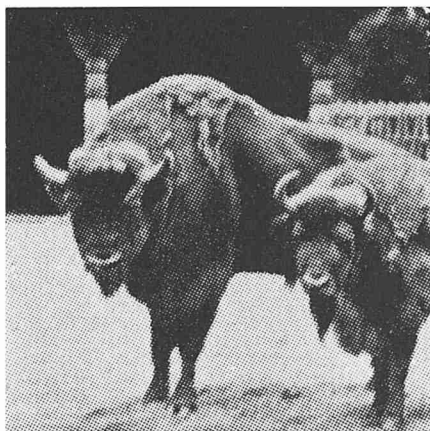

Fig. 19. Zimbru european (după Meyers Lexikon, *Rind*) (p. 356)

Salomon Reinach : „*Cultes, mythes et religions*”. Despre religiunea omului de Aurignac (ajuns în neolitic plugar și iobag), creatorul limbilor semitice și desgropătorul de cepe și tubercule din ștepa caldă a ultimului interglaciuar, vezi studiul „*Miorița*” în ale mele „*Alle orizonturi*”, și vol. I, al II-lea (apare zilele acestea) și al III-lea (va apare în curând) din „*În slujba Satanei*”.

„Domesticirea boului s'a făcut în Asia anterioară, poate în Mesopotamia. Se țineau vite, în primul rând pentru jertfe și pentru lupte de tauri cu scop re-

ligios. Numai pentru jertfe servesc încă astăzi turmele multor popoare africane; numai pentru lupte de tauri cu scop religios servesc turmele de vite ale triburilor indiene de munte. Apoi, vite, mai adesea boi, a căror virilitate se jertfea divinității, erau puși să tragă carul sfânt al zeiței (și anume al unei zeițe a fecundității și a lunii — a lunii, din pricina formei de semilună a coarnelor), în care mai târziu se așeza și un preot, ori un rege... *Figura taurului, ca prototip al puterii de fecundare, caracteriza unele zeități bărbătești (în vremea cultului solar — și zei solari); astfel, în Egipt, pe zeul*

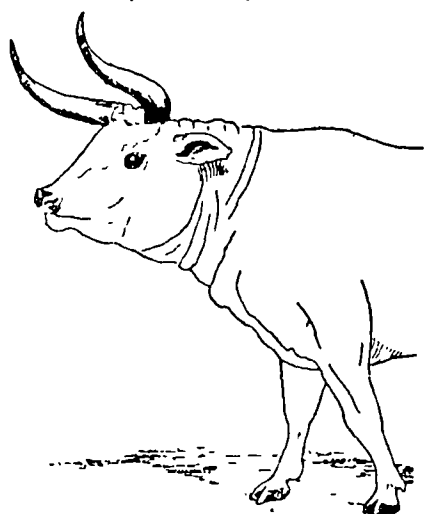

Fig. 20. — Bour (după Dr. R. Călinescu) (p. 68)

Ptah și pe zeul Osiris; apoi, pe Dionysos, care, ca și zeul principal al vechilor cretani (Mino-taurul) și ca zeul slavilor, Rade-

gast, era reprezentat cu cap de taur. Ca taur a răpit-o Zeus pe Europa. Figură de taur aveau oceanizii. Ca vacă apar mai ales zeițe cerești; așa, în Egipt, Hat-

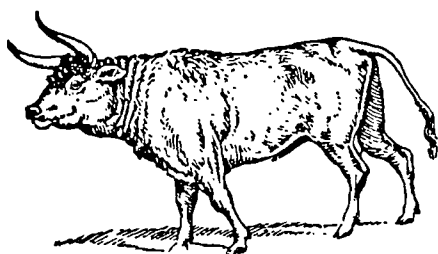

Fig. 21. — Bour (după „Meyers Lexikon”) (p. 324)

hor, Nut și Issis. Tauri se jertfeau la cei vechi, și anume, lui Zeus, lui Marte, lui Apollon, lui Dionysos, lui Mithra. Athenei, Cererei, Aphroditei și Iarilor; tauri negri, lui Poseidon, lui Pluton și lui Hades; vaci, Artemisei, Junonei, lui Pan; vaci negre, sterpe, Persephonei. În Israel i-se jertfeau lui Iahve tauri. Iahve era înfățișat și ca taur. Încă le-robeam I îi înălță chipuri de tauri; și templul lui Solomon cuprindea tauri (vișelul de aur!)” („Meyers Lexikon”, Rind, p. 362).

Autorul cam amestecă lucrurile, fiindcă le-au amestecat și popoarele. Toată omenirea de azi se coboară din cinci rase principale, cari s’au succedat și s’au format una din alta în paleolitic, și au constituit cinci etape ale evoluției umane. Din primele două descind neamuri săl-

batice; din ultimele trei, toate națiunile civilizate; și anume: din omul de Aurignac, plugarii; din

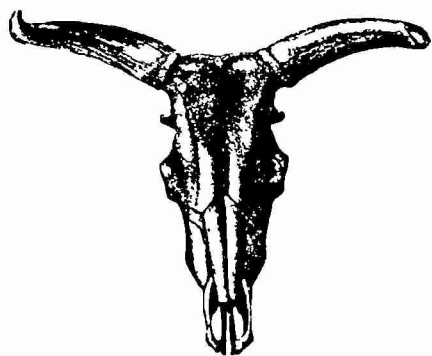

Fig. 22. — Bour (după Keller)
(p. 128)

omul de Solutrè, păstorii; din omul de Cro-Magnon, pescarii. Cel dintâi a creat limbile semitice; al doilea, limbile aglutinante; al treilea, limbile indoeuropene: trei faze ale dezvoltării limbii: monosilabism, aglutinare, flexiune (limba semită a fost odinioară monosilabică). Cel dintâi s'a închinat pământului; al doilea, strămoșilor; al treilea, soarelui. Statele s'au format prin cucerirea plugarilor (rasa cea mai numeroasă: India! China!) de către păstori și pescari. În Asia secetoasă s'au păstrat mai bine, și cultul strămoșilor, și limbile aglutinante, fiindcă acolo pescuitul a jucat un rol mai mic. Cultul solar însă, creațiunea ultimei rase paleolitice — prin urmare, și a rasei celei mai perfecte — s'a im-

pus pretutindenea, când mai mult, când mai puțin — s'a impus chiar și cuceritorilor păstori, la cari foarte adesea vârful piramidei sociale a fost, ori este, arian. În orice caz, la toate popoarele civilizate, plugarii s'au închinat originar pământului, iar clasa stăpânitoare, soarelui (dar și lunii și stelclor). Soarele era închipuit ca bărbat. (Thor, Jupiter, Apollon, Baal, Iehova, Amon-Râ, etc.; *le soleil, the sun (he, nu she)*; sub influența religiunii lor semitice — vezi „*În slujba Satanei?*!” — vor fi prefăcut nemții soarele în femei: *die Sonne*); iar palida lună era închipuită ca femeie. La semiti, din contra, pământul roditor și hrănitor — „*Magna Mater*” —

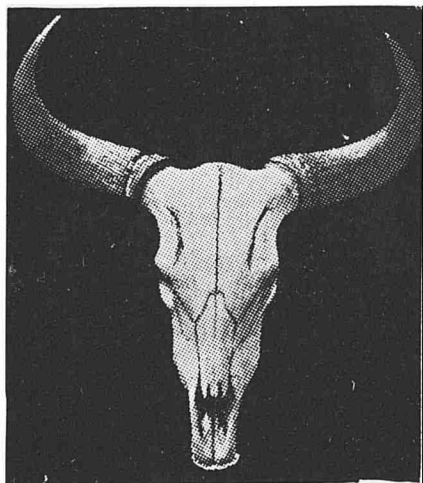

Fig. 23. — Taur Banteng din Iava
(după Keller) (p. 146)

se numea: Kybele, Isis, Freya, Durga, Iștar, Anaitis, Afrodita,

Demeter, Astartea, etc). *Cu timpul* — probabil din motive politice — *zeița fu recunoscută oficial și identificată cu luna ori cu luceafărul*, iar zeul vegetației — *amantul zeiței pământului*: Dionysos, Sabazios, Adonis, Osiris, etc. — fu identificat adesea chiar cu soarele. Așa se explică faptul, că nu numai Ptah, Osiris, Dionysos, sânt reprezentați cu cap de taur, ci și Baal, și Iehova. *Prin extensiune, zeița pământului luă înfățișare de vacă (Artemis, Diana, Venus, Astartea, etc)*. Tauri negri (simbolizând întinericul subpământean) se jertfeau lui Pluton și lui Hades; vaci negre, sterpe — Proserpinei; vaci — Artemisei, Junonei, lui Pan; dar tauri — și

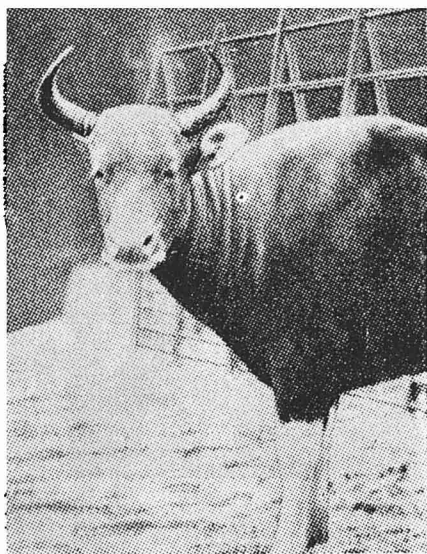

Fig. 24. — *Bos Banteng* (după „Meyers Lexikon”, Rind) (p. 356)

lui Zeus, lui Mithra, lui Mara, lui Apollon, iar nu numai Athenei, Cererei, Afroditei, lui Dionysos. Confuzia se lămurește pe deplin, când observăm că tau-

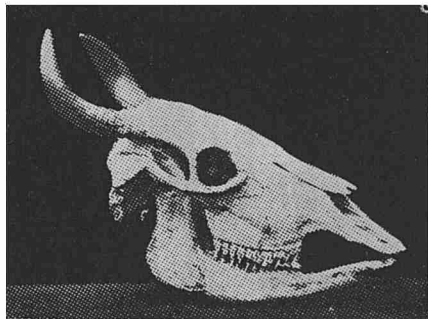

Fig. 25. — Vacă Banteng din lava (după Keller) (p. 147)

rul (vițelul de aur!), care la ebrei simboliza la început cultul semitic al plugarilor cuceriți, ajunge să reprezinte pe dușmanul lui de moarte: pe Iehova — și să-i fie adus ca jertfă. Rezultatul unei analoage contopiri cu intențiuni politice va fi fost desigur și taurul înaripat al asyro-babylonienilor: o sinteză dintre vultur (simbol solar, arian,) și taur = simbol semitic (al pământului). Tiara capului de om al monstrului era împodobită cu o îndoită pereche de coarne. Une-ori și Jupiter purta coarne. *Isis, cu luna între coarne, era identică cu Astartea, a lunii zeiță cu semiluna în păr, dar și cu Iștar, zeița planetei Venus, și cu Venus-Afrodita. Vaca, luna și luceafărul, le simbolizau pe toate aceste zeițe.*

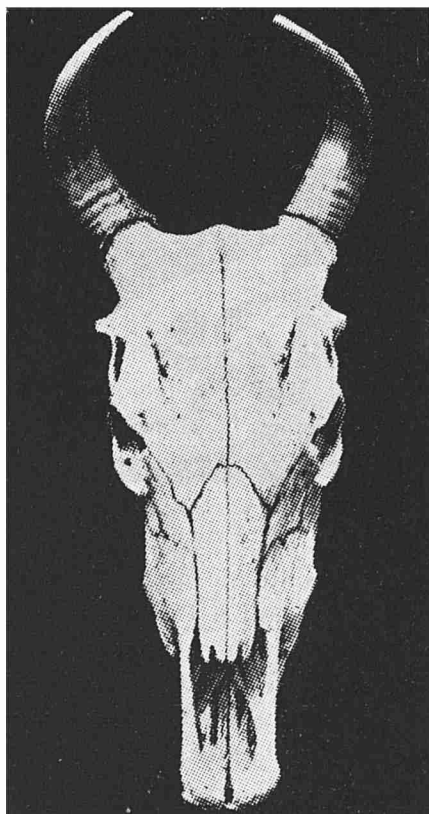

Fig. 26. Vacă Banteng (după Keller) (p. 149)

Privind stema Moldovêi din fig. 13, un profan s'ar întreba cu drept cuvânt: ce are a face scripca cu epurele, și capul de vacă, cu semiluna și cu steaua?! Răspunsul nostru lămurește lucrurile pe deplin.

Prima datorie a oricărui specialist (în feluritele ramuri ale biologiei, psihologiei și sociologiei), pare a fi să nu priceapă absolut nimic din faptele pe cari cu atâta grijă le adună și le înșiră. Cine n'a admirat pe Albert

Malet pentru arta cu care alege documentele caracteristice și reușește să ne zugrăvească în mod atât de pitoresc tabloul complet al fiecărei epoci istorice?... Când e vorba însă de *explicarea* lor, autorul devine surd și orb:

...Zeul rezida adesea în corpul unui animal; astfel zeul Phtah la Memphis era încarnat în trupul unui bou: *boul Apis*. De aici, cultul animalelor sfinte. Egiptenii ajunseseră să reprezinte pe zei prin ființe monstruoase ce uneau trupul unui om cu capul unui animal. Acești zei aveau nevastă și copil, și se formară trinități, ca aceia a lui Osiris, Isis și Horus, la Abydos."

... Osiris — soarele apunând, (? H. S.) , ucis de către Set, plâns și înviat de soția sa Isis (luna) și răsbu-

Fig. 27. — Vită din Sudul Abisiniei, după o fotografie din Adis-Abeba (Keller) (p. 157)

nat de fiul său Horus... Moartea lui, face dintr'însul zeul morților.”

Popoarele primitive explică bucuros fenomenele naturale sub forma

de Aurignac — desgropătorul de cepe și tubercule în stepa caldă a ultimului interglaciar — se

Fig. 28. — Sfânta vacă „Nandi”, la care indienii se duceau în pelerinaj în vreme de foamete și de ciumă (după Keller și W. Simpson) (p. 123)

Fig. 29. — Vite ale noului Imperiu. Tablou mural din Theba. A 18-a dinastie (după Keller și British Museum) (p. 122)

unei istorisiri de aventuri omenesti. Aceste povești se numesc *mituri*. Egiptenii au născocit multe mituri; cel mai vestit este mitul lui Osiris...;

Că acum 25.000 de ani omul

închina pământului fiindcă acesta în anii de secetă îl făcea să flămânzească; că-i trimetea un amant, care lua asupra-și păca-

tele oamenilor și se împreuna cu preteasa zeiței și cu bacchantele ei pentru a sugera pământului fecunditatea; că, prin jertfa sa devenind zeu, era mâncat de viu de către bacchante, cari pe această cale urmăreau să-și asimileze puterile lui dumnezești; că bacchantele îl plângeau cu desperare, iar apoi se veseleau de *învierea* lui, adică de înlocuirea lui printr'un *alt* Dionysos (copil crescut cu același scop) — de aceste adevăruri cari stau la temelia miturilor din jurul zeilor Dionysos, Sabazios, Atis, Adonys, Osiris, etc. și al zeițelor Isis, Kybele, Iștar, Demeter, Durga, etc. — Albert Malet se află cu adevărat la depărtări astronomice. *Isis este pentru dânsul o divinitate solară, și-i de aceea reprezentată cu un disc între coarne*, „fiindcă în scribiturile lanțului arabic astrul

răsare într'adevăr ca un glob într'o două coarne"!...

Halal de așa explicație!

Amon-Râ — zeul soarelui și „*părintele faraonilor*” — de aceea „călătorește într'o barcă de aur pe apele ccerului (pe care egiptenii și-l închipuiau ca un Nil imens), fiindcă barca era singurul mijloc de călătorie în timpurile primitive când Nilul constituia singura cale de comunicație între orașele țării!”

De unde să știe Albert Malet, că, pescari fiind, *pe apă* au venit arienii cuceritori, închinători ai cultului solar; și că o „sfântă arcă” — aflătoare în gravurile rupestre din Scandinavia paleolitică — au avut și ebreii, și grecii, și egiptenii, și alte popoare.

Să vedem acum ce-i cu „*tenanții*” stemei Moldovei.

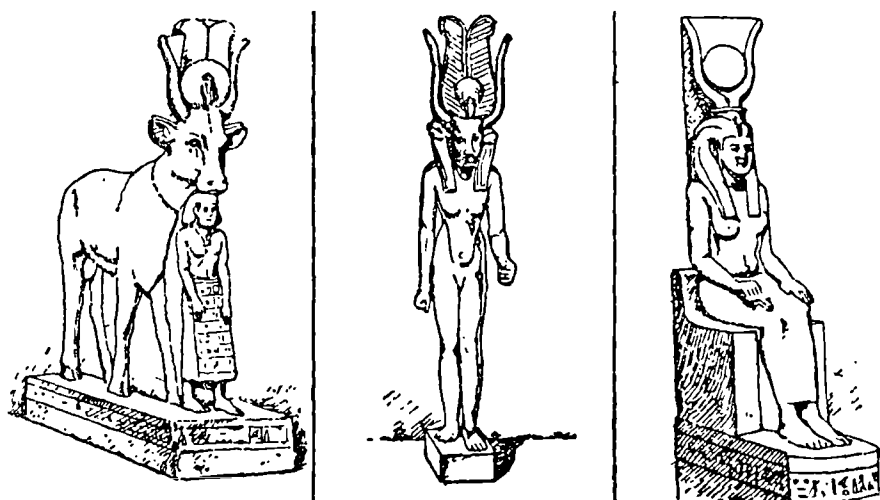

Fig. 30. — Isis, cu luna între coarne (A. Malet, p. 12)

Stema Moldovei pe discuri smălțuite și pe plăci de teracotă

Nu „tenanți” în stil gotic și nici „gât de struț ori de lebădă pe coif medieval”, ci... sacrificiu funerar pîntru mîntuirea sufletului celui răposat

Să examinăm din nou figurile 14 bis, 15 și 16.¹⁾

„Cât privește figurile ome-nești cari susțin coiful, d. Balș a avut dreptate să vadă în ele „tenanți (*des tenants*) (*Wap-penträger*, — H. S.):

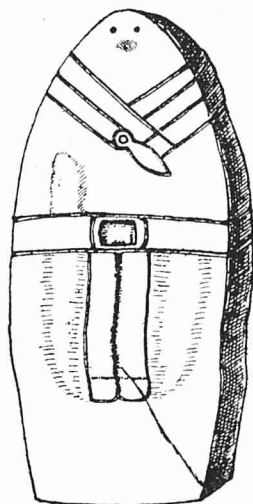
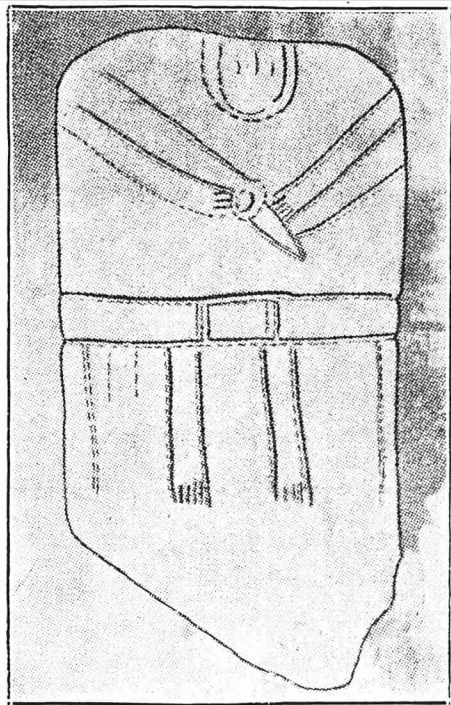
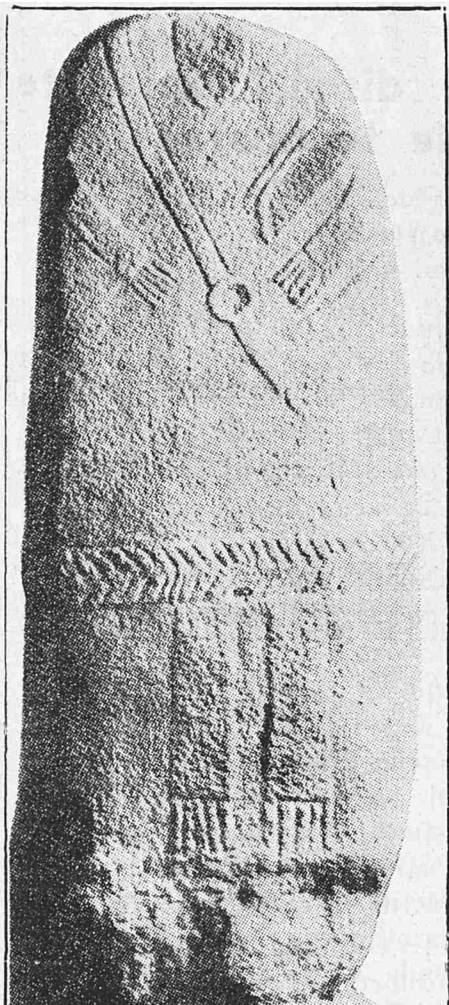
„Și pletele lor, și costumul lor în falduri lungi, ridicate ceva la mijloc, au un pronunțat caracter gotic. E locul să amintim că și pajura ungurească arc ca tenanți doi îngeri cu lungi rochii în falduri mișcate și cu părul în plete”. „Și această asemănare e semnificativă”, conchide d. prof. Brătianu.

Să examineze d. profesor pe „tenanții” tuturor stemelor din lume — doi lei, doi cerbi, doi îngeri, etc — și nu va găsi nici

1) Puțin clare în original — de unde și interpretările îndoelnice; mai puțin clare în broșura d-lui prof. Brătianu; și mai puțin clare în studiul de față.

unul care să facă pe „tenantul” de la distanță (un „tenant” care nu ține!), cu mâinile ridicate ca pentru rugăciune, cum este — evident! — cazul în figura 16.

În acest fel țin mâinile indienilor cari se închină sfintei vaci „Nandi”. Ba tenantul e chiar pe cale să îngenuncheze; căci nici un om n’ar putea să stea continuu cu genunchii astfel îndoiti. Cât privește haina în falduri, e veche și străveche! O poartă, pe neoliticile statui-menhiri, preotul sacrificator, încins la mijloc c’o centură de piele împletită, care se încheie în față printr’o cataramă de metal, de unde atârnă în jos două capete lungi, terminate în franjuri. Haina asta o găsim în antichitate la zei (la Jupiter, la Apollo; vezi Malet) — desigur și la preoți; iar în evul mediu, la regi și la nobili. La preoții cre-

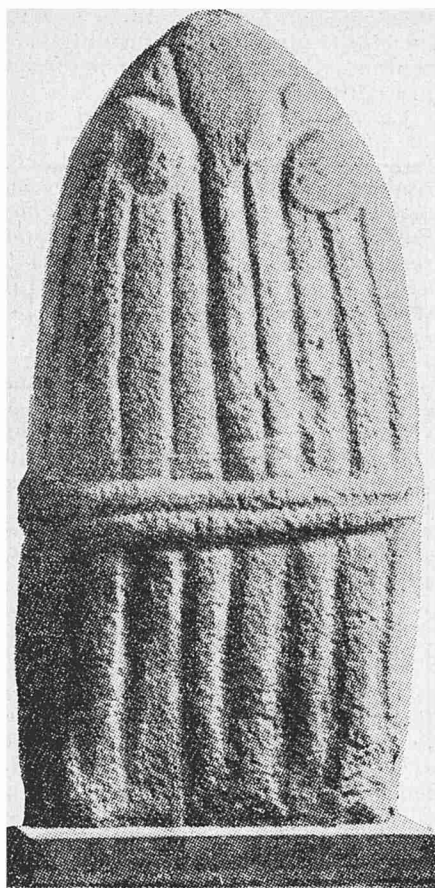

Fig. 31, 32, 33, 34 a b. — Hainapreotului sacrificator pe statui-men-hiri. („*Revue anthrop.*”, Oct.-Dec.1931, p. 314, 326, 328, 348).

știni, centura ale cărei capete, terminate în franjuri, atârnă dealungul corpului, poartă numele de *omofor*.

Despre maniera, intenționat simbolic-schematică, a desenei megalitice, ostilă antropomorfismului, nu pot vorbi aici. De o curea atârnă cuțitul sacrificatorului, *având la bază inelul solar*. Și în neoliticul nord-eu-

ropean toate uneltele și obiectele legate de cult, ori în genere „sfințite”, poartă la bază inelul solar, ori gaura solară. (Vezi Preistoria de Obermayer).

La ce se roagă omul, ori sacrificatorul, din figura 16?

După d. prof. Brătianu, obiectul ar fi un coif cu *cimier*.

Pe inscripțiile dela Cetatea Albă, pe cari le-am amintit mai sus, se ri-

dică, deasupra scutului fasciat și despicat, cu flori de crin în câmpul stâng, o *figură nedeslușită, din care se desface capul de bour în vârful unui gât lung și încovoial, ce seamănă mai mult cu acel al unei păsări*. Aceiași înfățișare *cindată* (cred și eu!... H. S.) o mai găsim și pe unele discuri smălțuite ale bisericilor din vremea lui Ștefan cel Mare; dar *capul de bour cu gât lung și flexibil* (?... H. S.) îl aflăm și mai târziu în eraldica Moldovei; steme din veacul al XVI-lea mai păstrează încă urmele acestei curioase tradiții. (Foarte curiosă!... H. S.)

Dacă examinăm însă mai de aproape inscripțiile dela Cetatea Albă și discurile smălțuite de pe vechea biserică din Păpăuți, nu e greu să recostituim (ba, e foarte greu!... H. S.) înțelesul primitiv al capului de bour ridicat în vârful unui gât ce *s'ar potrivea mai bine unei lebede sau unui struț*. La baza acestei figuri eraldice se poate distinge un *coif cu vizieră* (nu-l văd de loc!... H. S.), *deasupra căruia se înalță în chip de cimier gâtul flexibil ce suportă capul de bour*. Demonstrația a fost făcută, în chipul cel mai convingător (?... H. S.) de d. Balș: „*Cele două discuri cari ne arată capul de zimbru — serie d-șa privesc mai de aproape, ne înfățișează un coif* (?... H. S.); la partea lui superioară, ca cimier, e *capul de zimbru cu „lambechine” sau vâluri cari atârnă* (?... H. S.)... Coifuri cu capul de zimbru și lambechine vedem și la noi la Cetatea Albă, pe piatra cu inscripția de la 1479, asemenea și pe mormântul lui Bogdan și Petru la Putna, fiii lui Ștefan cel Mare, morți la 1479 și 1480. Mai târziu îl vom găsi și pe pajura lui Alexandru Lăpușeanu pe turnul bisericii Sf. Dumitru din Suceava și pe pecetea lui Petre Șchiopul”.

Coiful cu capul de bour se vede foarte deslușit (?... H. S.) și pe plăcile de teracotă găsite, în săpăturile recente dela Hârlău, de d. Drăghiceanu, și expuse în muzeul Comisiunii Monumentelor Istorice. E deci o reprezentare eraldică foarte asemănătoare acelei de pe stema Țării Românești: pe scut, armele Ungariei ange-

vine, dar aci întregi, cu grinzi și flori de crin; iar deasupra, în chip de cimier, în locul vulturului Basarabilor, capul de bou ridicat deasupra coifului de paradă.

Ce este de fapt acest cimier, această podoabă a coifului medieval?... Cunoscutul arheolog și medievist francez, Camille Enlart, ni-l descrie astfel: „*In a doua jumătate a secolului al XIV-lea, dimensiunile sale sporesc până la exagerare și formele devin tot mai fantastice*. Această lipsă de măsură va dura până la Renaștere. Ea se explică prin faptul că acest coif nu mai e decât un obiect de paradă. El nu se mai întrebuințează decât în întrecerile cavalești (*tournoi*); e purtat de un scutier, încunună scutul blazonat pe toate monumentele în care acesta figurează: peceti, morminte, sculpturi, miniaturi, dar la război nu se mai folosește decât așa zisul *bassinet* (o simplă scufie de oțel)...

Sub fig. 16 autorul scrie:

Placă de teracotă găsită în săpăturile de la Curtea Domnească din Hârlău. Coiful cu cimier apare foarte lămurit, ca și caracterul de tenant al figurii din stânga. Dedesupt se poate distinge scutul cu armele Ungariei din secolul al XV-lea (crucea cu două brațe); fasciile din celălalt cartier nu se mai văd. Datorim această fotografie bunăvoinței d-lui D. Drăghiceanu.

Uimirea care mă cuprinde, nu-i mică (poate din vina mea!). Imi răsare în minte scena dintre Hamlet și Polonius:

„Ia privește norul acela: cum seamănă cu un elefant!”

— „Da, c'un elefant”..

— „Ba nu, cu o cămilă”

— „Intr'adevăr, cu o cămilă”...

Mă uit la figura 16, și, cu oarecare bunăvoință, reușesc să văd ceva care ar putea sămăna

eventual cu un coif; dar îmi este imposibil să-mi închipui că deasupra coifului ar fi un cimier (monstruos cimier! caraghioz cimier!) format dintr'un cap de zimbbru pe un gât de struț ori de lebădă! „Gâtul” nu seamănă a gât: nici de struț, nici de lebădă, nici de altă dihanie... *De când cunoaștem istoria omenirii, n'am pomenit să combine cineva un cap de bou c'un gât de lebădă ori de struț...* Cu atât mai puțin ar fi putut răsări o scornitură ca aceasta într'o minte cumpătată de român patriarhal, — mai ales când era vorba de stema țării!.. Ai zice că *tenantul* întinde mâinile într'o mișcare de uimire: „Măi, ce dihanie o fi asta!” (Eu susțin că se roagă și că-i pe

cale să îngenuncheze... Din timpuri preistorice — ne-o arată figuri pe statui-menhiri — ridicarea mâinilor a fost pretutindenea gestul de adorare a soarelui...). *Lipsește orice armonizare în combinarea pretinsului „coif” cu pretinsul „gât” și cu capul de... „bou”...* Iar în figurile 14 bis și 15, să mă taie cine-va și nu pot vedea vre-un coif! În figura 15, „gâtul” n'are nici o legătură cu capul de bou, direcțiile lor fiind perfect paralele... Nici măcar agățat în cui pe acest „gât” nu reușesc să-mi închipui tidva bovidului! Caut „lambrechine” — și nu disting absolut nimic!

Ce naiba vor fi reprezentând în realitate figurile acestea?!...

Mie mi se pare că am găsit

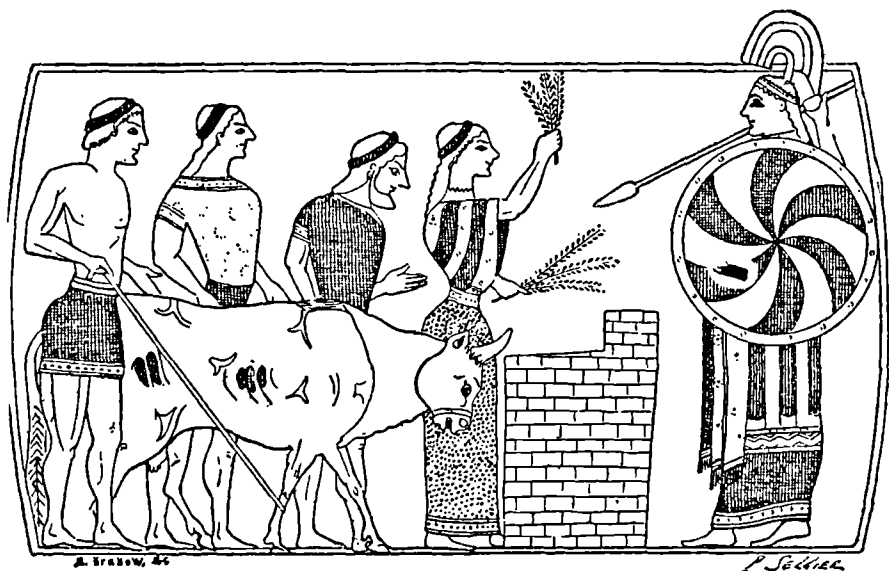

Fig. 35. Un sacrificiu. După un vas pictat (Albert Malet, „L'antiquité”, p. 160).

cheia enigmei!... Dar de voi greși cumva, rătăciț de imaginație, ca d-nii Balș, Brătianu și... Polonius, nimeni nu va avea dreptul să se mire și nici să-mi reproșeze.

Iau ca punct de plecare cci patru... dinți, pe care-i arată săgeata în ficcare din cele trei figuri. Ei diferă ca formă, ca mărime, ca poziție (când în „coif”, când *deasupra* „coifului”), dar — lucru naibii! — sânt mereu *patru* și mereu sub botul animalului!... Ce să fie, ce să fie?! Eu zic: *un grătar, prin care se scurge sângele dobitocului și pe care se fixează gâtul lui cel adevărat*. Văd un altar, mărginit, într'o singură parte, de un perete vertical. *Fără un perete de razăm, gâtul ar luneca prea ușor într'o parte sau în cealaltă; doi pereți, ar îngreua sacrificatorului manipulația...*

După ce am făcut acest raționament — cetitorul mă va crede — am pornit să caut un altar în tratatul lui Malet. Și am găsit.

Taman o vacă e adusă spre jertfire! (Se disting perfect mamelele). Într'o parte altarul e mărginit de un perete!

Athena poartă haina pe care o cunoaștem bine din timpurile preistorice: haina în falduri a preotului cultului solar. Faldurile verticale ar putea simboli-

za razele soarelui—ca și crestele verticale în obeliscuri! Atârnă în față capelele cu franjuri ale „omoforului” sacru.. *Scutul imită soarele..* și-l imită, poate, și micile cercuri pe „omofor”, pe tunica preotesei și pe aceea a unuia dintre asistenți. Toți poartă coroane pe cap. Nu vor fi purtând coroane peste plete și presupușii noștri „tenanți” din figurile 15 și 14 bis?... *Tenantul din fig. 14 bis e încins la mijloc și-i pe cale să ingenuncheze; înaintarea rochiei în dreptul genunchilor și scurtimea corpului dela brâu în jos, ne îndeamnă să presupunem că stă chiar în genunchi. În dreapta se vede un scut, care, ca și scutul Athenei, ar putea reprezenta soarele. Și „tenanții” din figura 15 sânt ingenunchiați, ori pe cale să ingenuncheze (înaintarea rochiei în dreptul genunchilor și scurtimea corpului dela brâu în jos).* La cel din dreapta se vede că poartă o haină în falduri și că-i încins la mijloc. Despre fața lui vest-asiatică am vorbit la începutul acestui studiu. Cel din stânga — ochi mongolici, bărbie mică, pomete împungătoare — pare a avea niște cuțite în brâu. Fața lui „vest-asiatic”-mongolică amintește de Turkestan și de neamurile cari au venit din acele meleaguri... Intre capul lui, și coarnele bou-lui, văd ceva nedeslușit: să fie

un disc? Să fie un cap de bătrân, încins de o coroană? Român nu pare a fi niciunul dintre dânșii—nici de frică! Mai de grabă turci ori armeni... Altarul prezintă o scobitură, parcă anume potrivită pentru gâtul victimei. — Se purtau asemenea rochii în falduri și pe vremea lui Ștefan cel Mare? „Tenanții” n’au mutre de occidentali — d. Balș le atribue costum gotic — iar a îngeri nu seamănă de fel; mai curând a diavoli...

Cum mi-a venit ideea „grătarului”?... *M’am gândit la grătarul de lemn, peste care, în cultul Kybele, era înjunghiat taurul în ritul numit „taurobolium”.*

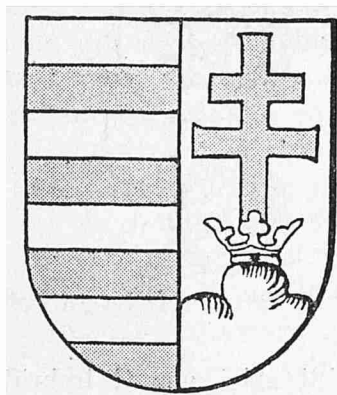

Fig. 36. — Ungaria (Meyers Lexikon”, Wappen).

Taurul reprezenta pe Dionysos (Attis, etc.), care se jertfise pentru păcatele tuturor; sângele lui, stropind pe cei pă-

cătoși, îi purifica moralmente, mântuindu-i de orice vină.

În India, nu numai vaca — și zeița pământului, Durga — erau puse în legătură cu luna și cu

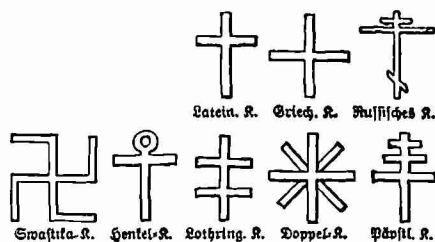

Fig. 37. — Felurite cruci („Meyers Lexikon”, Kreuz).

semiluna, ci și taurul, respectiv: Siya-Dionysos, zeul vegetației.

Am arătat însă, că bovideul monedelor și „discurilor smălțuite” din broșura d-lui prof. George Brătianu — și în genere al stemelor Moldovei, anterioare stilizării din vremea lui Vasile Lupu — este o vacă Banteng. *Vaca, semiluna, luceafărul, reprezintă zeița pământului: Iștar, Venus, Isis, Astartea, etc.*

DAR ZEIȚA PĂMÂNTULUI ESTE — PRECUM ȘTIM — ȘI ZEIȚA MORȚII, A INFERNULUI SUBPĂMÂNTEAN („Mândra crăiasă, a lumii mireasă”...)

Or, faptul că scena de pe discurile smălțuite se găsește adesea pe morminte și în biserici moldave, dar și „în podoaba funerară din bogatele morminte scitice ale Rusiei de Miază-zi, și

chiar pe teritoriul României" (Brătianu), mă face să mă gândesc la un sacrificiu de mântuire a sufletului celui răposat — respectiv la o tradiție, reminiscență, simbolizare corespunzătoare. În timpuri străvechi un om era jertfit zeiței pământului („Miorița"! Vezi ale mele „Alte orizonturi"); mai târziu, o vită ori un șap...

Din spaima de secetă care

ter... Dar în Rusia au înflorit și mai mult mysterele dionysia-ce, fiindcă nicăiri, până de curând, groaza de secetă și de foamete n'a fost atât de mare.... „Chlustii", „scopiții", „inochen-tiștii", dăinuiesc și astăzi. Înainte de război, câte-un tânăr era pe ascuns îngropat de viu cu consimțământul său — adică trimis să se însoare „cu mân-dra crăiasă, a lumii mireasă"...

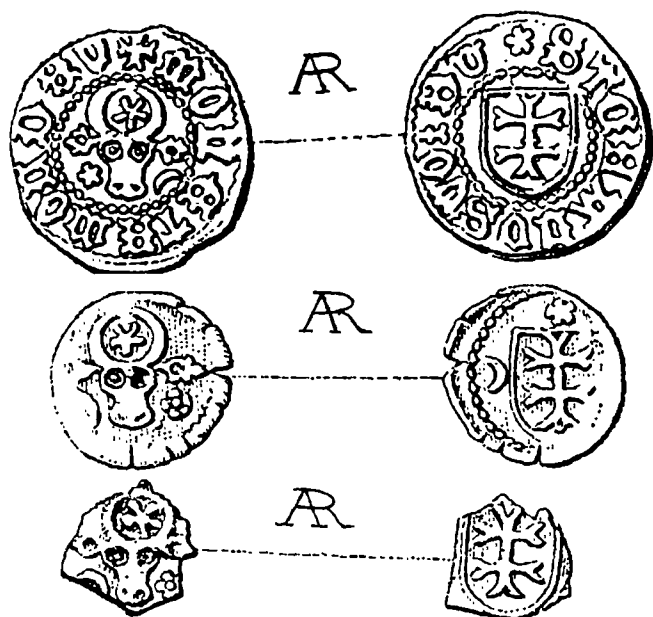

Fig. 38. — Monete moldave din vremea lui Ștefan cel Mare (Năsturel, p. 11 și 12).

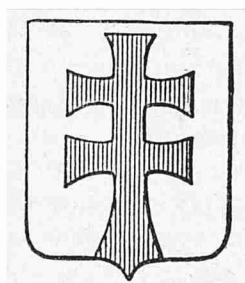
pricinuește foamete, s'a născut acum 25.000 de ani cultul semitic al pământului în stepa caldă a ultimului interglaciari. Tracia era în antichitate focarul acestui cult. Nicăiri în Europa nu s'au găsit, ca la noi, atâtea statuete preistorice de Magna Ma-

Sciții arici vor fi îmbrățișat și religiunea autochtonilor, cum fac de obicei stăpânii, din rațiuni politice....

După d. prof. Brătianu, crucea cu două brațe din fig. 16 ar fi fost luată din armele Un-

gariei secolului al XV-lea. În planșa „Wappen”, din *Meyers Lexikon*, crucea ungurească se înfățișează *altfel*: brațele sânt mai mici, și de mărime inegală, iar capetele nu merg lățindu-se,

24. Patriarșen-
țreu.

Fig. 39. — Crucea patriarhilor („Meyers Lexikon”, Heroldskunst, II).

Nici cu cea papală, și nici cu cea rusească, nu seamănă crucea cu pricina; seamănă însă cu cea lorenă, la care totuși capetele așîdcrea nu se lățesc;

dar seamănă și mai bine cu aceea de pe scutul de familie al lui Ștefan cel Mare, ale cărei capete se despică (se vor fi despicând și în fig. 16 ?), ca în crucea care poartă numele de „rămurată”. Rămurată e crucea Burgundiei, dar nu are două brațe! Crucea lui Ștefan cel Mare nu va fi fost când-va un copac?... (Arbore sacru!)

„Crucea din scutul lui Ștefan cel Mare ne arată cu multă probabilitate că unul din neamul lui a luat parte la cruciade sau că i-a fost conferită de papa Sixt IV pentru isbândeale repurtate asupra necredincioșilor” (Năsturel).

Nu-i de crezut, fiindcă crucea papală are trei brațe de mărime crescândă (în jos), pe când „crucea patriarhilor” e foarte asemănătoare cu aceea din fig. 16.

Acvila munteană și vaca moldavă

Zimbrul ostbalticilor?.. Șoimul Cumanilor?.. Capul de bou al Dacilor și al Romanilor?.. Din cabirism și din mithraism?.. Cultura noastră taurică - mesopotamică în neolitic. Din orient ne-au venit acvila și vaca, dar când și prin cine?..

Dacă prin forma coarnelor bovideul Stemei Moldovei nu mi s'ar fi trădat numaidecât ca vacă Banteng; dacă prin semiluna din lături și prin luceafărul dintre coarne această vacă Banteng nu mi s'ar fi desvăluit limpede ca zeița pământului roditor și hrănitor; dacă atitudinea „tenanților” și înfățișarea „coifului” nu mi-ar fi relevat un sacrificiu funerar pentru mântuirea sufletului celui răposat—ași fi luat, în interpretarea „capului de bou”, o *altă* cale, cu totul deosebită.

În Rusia, în Polonia, în Prusia răsăriteană, se află și astăzi focarul rasei ostbaltice, care, după cercetările mele antropologice, și-a dobândit caracterele fizice și psihice vînând și mîncînd zimbrîi în păduri de șes, mlăștinoase. În Polonia se și află actualmente rezervația zim

brilor europeni. Bourul s'a stîns la noi în secolul al 17-lea; iar bisonul, în veacul al 18-lea. Acesta din urmă trăia în Moldova, în Muntenia, dar cu deosebire în Ardeal — în arcu Carpaților și în interiorul acestui arc (Dr. Călinescu). Stema Moldovei ar fi putut exprima frecvența fiarei — după cum mărcile județelor României indică belșugul unor anume produse. Ostbaltici cărnî avem în Muntenia („Vlăsie”! „Deliorman”!); în Moldova (codrul Herței!); dar mai ales în Transilvania.

Aiurea, poate că și *are* această semnificare capul de bovid. Spre pildă, în armoaria statelor Mecklenburg-Schwerin și Mecklenburg-Strelitz, *carî se mărginesc tocmai cu Marea Baltică* (dar bovidul, în descrierea blazonului, e dat ca taur!...); ori

în marca portului Wismar, la Marea Baltică, chiar în Mecklenburg-Schwerin (totuși, nu-l vor fi adus cumva fenicienii ca emblemă pe corăbii?...); ori în

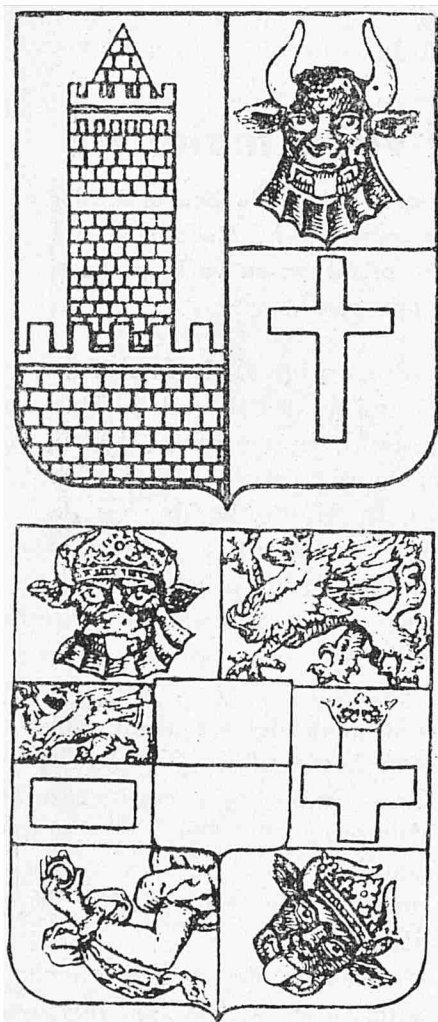

Fig. 40. — Stemele statelor Mecklenburg-Schwerin și Mecklenburg-Strelitz.

scutul cantonului Ury din Elveția (de unde și numele cantonului?).

„D. Balș a găsit un cap de bou încoronat, ca *cimier* al stemei provinciei Kalicz, în sala „Hatmanska” a palatului Wavel din Cracovia” (Brătianu, op. cit.). „Trebuie să amintim că orașul Sighetul Marmăției are de asemenea pe peceta sa un cap de bou, și că această figură eraldică își are poate obârșia în același Maramureș din care au „descălecat întemeietorii Voevodatului”. (Brătianu, op. cit.).

În filmul „*Taras Bulba*” de Gogol, care rulează în acest moment, șeful căzăcesc are pe piept—brodați pe cămașă—niște sori cu colțuri, pe când servitorii prințului polon poartă pe piept ca podoabă capete de bovidu. Episcopul Ghenadie al Râmnicului, în „*Stemele țărilor române*”, afirmă că *se aflau capete de bou pe zidurile Sarmizagetzului și pe steagurile legiunilor romane* — desigur ca embleme religioase, iar nu ca o aluzie la frecvența zimbrilor. Stema Dacilor ar fi fost un balaur și doi lei. Balaurul e simbol semitic (șarpele fiind animal subpământean). Lupta dintre arhanghel și balaur se regăsește sub felurite forme la foarte multe popoare (vezi „*În slujba Sătatinei?*”) și simbolizează lupta milenară dintre religiunea solară ariană și cultul semitic al pământului. Iar doi lei, ori doi tigri — trag carul Kybele, al

lui Dionysos, etc. „Ō stemă”, observă d. prof. Brătianu, „își poate avea originea îndepărtată într'un motiv ornamental străvechiu. Un exemplu caracteristic ne înfățișează semiluna otomană, care e mult mai veche: o aflăm pe monetele romane, și pare a fi fost întrebuințată și de Sasanizii din Persia”.

Prezența acestei semitice embleme în Asia nu-i de natură să ne mire.

S'a căutat în Asia și originea acvilei muntene.

Domnul Dr. Veress, în studiul său „*Stema României, originea și evoluția ei istorică și heraldică*”, București, 1931 (extras din revista „*Boabe de grâu*”), atinge și o altă chestiune, aceea a originii semnului specific al Basarabilor, vulturul de pe *cimier*. D-sa îi află o obârșie orientală, în convingerea că Basarabii sunt înrudiți cu Cumanii și că au împrumutat dela aceștia *turul*, șoimul, stema strămoșească a năvălitorilor de neam turcesc și fino-ugric dela Răsărit de Urali. Această idee a originii orientale a Basarabilor nu e nouă. Într'un studiu recent, d. R. Bruce Boswell a făcut o apropiere între numele unui emir din Egipt de obârșie cumână, *Taksaba*, și acel al căpeteniei cumane *Toksobic* din cronicile rusești. D. Iorga, amintind acest fapt într'o comunicare la Academie, a pus în legătură acest *Toksabă* cu vechea formă a numelui dinastiei muntene, *Basarabă*, așa cum s'a păstrat în unele părți ale județului Mehedinți. Terminațiunea *abă* ar aminti pe *aba* sau *apa*, care înseamnă în limbile turco-tătare „tată” sau „bunic”. Nu e locul de-a discuta aci dacă numele de *Basar-abă* trebuie descompus în trei cuvinte turco-tătare, cum crede d. Densusiașu, spre a i se reconstitui înțelesul primitiv, sau dacă trebuie să examinăm și alte ipoteze. Mă voi mărgi-

ni să semnalez o altă analogie, dintr'o regiune mai depărtată a Orientului, regatul Armeniei Mici din Cilicia fără să trag o concluzie mai precisă din această constatare.

În socoteala despăgubirilor datorite de venețieni, la 1307, următoarea însemnare: „Item debet cuidam, *nomine Constantino Vassarabam* pro affictu magazeni daremos septuaginta septem cum dimidio”. (G. Thomas, *Diplomatarium Veneto-Levanticum*, Veneția, 1880, I. p. 71). În *L'Armeno-Veneto*, Veneția 1893, p.

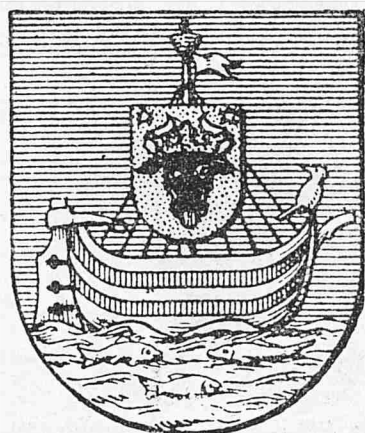

Fig. 41. — Stema portului Wismar.

27, numele propriu e pus în legătură cu titlul unui funcționar vamal al regatului Armeniei (*capo o custode di merci*). Ar mai fi de amintit și *bazarra* (bazar, târg), care se întâlnește la sfârșitul sec. al XIII-lea în documentele notarilor genovezi din Crimeea.

Să admitem însă ca istoricește sigură originea turco-tătară și în special cumână a numelui. Se poate aminti că s'a căutat acum în urmă o origine cumano-rusă numelui Asăneștilor, stăpânitorii imperiului vlaho-bulgar. Prin aceste împrejurări, s'a încercat să se explice legăturile foarte strânse între Vlahi și Cumani, pe care le descriu cronicarii bizantini și apuseni, precum și începuturile atât de obscure ale vieții noastre de stat, pe țărmul stâng al Dunării, sub oblăduirea năvălitorilor de sânge asiatic. Dar originea etnică a Bu-

sarabilor rămâne îndoelnică. Un nume propriu n'a însemnat întotdeauna obârșia sângelui; aceasta a dovedit-o cu prisosință onomastica inscripțiilor cu nume romane sau barbare, din ultimele veacuri ale imperiului roman. Numele cu aspect cuman al Basarabilor nu înseamnă neapărat și originea cumană a acestei familii; el poate fi numai rezultatul influenței firești a vecinătății și a alianței acestui neam de năvălitori asiatici cu Românii dela Dunăre. Această influență lămurește și legăturile Basarabilor cu imperiul tătaresc, a cărui stăpânire s'a întins în veacul al XIII-lea asupra rămășițe-

Fig. 42. — Stema cantonului Uri.

lor oardelor cumane; se pare chiar că în împărăția Kipciakului elementul cuman a avut mai târziu un rol însemnat. Poate e locul să amintim că printre demnitarii acestii împărății, pe care îi pomeneste la 1286 relațiunea unui călugăr franciscan, apare și un „Ymør, filius Molday”, în al cărui nume se poate găsi o asemănare ciudată cu acel al Moldovii. Prezența Românilor în expedițiile tătarești e deasemenea un fapt bine dovedit, dela hotarele imperiului bizantin la marginile de Răsărit ale Italiei.

De aceea ipoteza d-lui Veress de a căuta figuri heraldice de pe coiful Voivozilor munteni aceiași origine cumană pe care alții au găsit-o numelui lor, n'are nimic neverosimil. Această împrejurare nu schimbă însă înțelesul occidental al stemelor din veacul al XIV-lea ale întâilor domnitori din Țara Românească și din Moldova. Chiar dacă întemeie-

torii statului românesc dela Dunăre au avut sânge cuman, această origine i-a despărțit tot atât de puțin de viața și de destinele poporului ce l-au cărmuit, pe cât n'a putut fi o barieră originea scandinavă a casei lui Rurik între Varegi și supușii lor slavi. Numele Basarabilor poate fi o mărturie a legăturilor noastre cu neamurile turco-tătare, stemele cu armele Ungariei și cu semnele heraldice proprii de pe cimier rămân însă cea mai sigură dovadă a influenței apusene, care a dat o îndrumare nouă vieții noastre de stat în jumătatea doua a veacului al XIV-lea. (G. Brătianu, op. cit.)

Iar în rezumatul francez dela sfârșitul broșurii d. prof. Brătianu scrie:

„Dar chiar admitând originea cumană a dinastiei valahe, ceia ce nu este în întregime dovedit, nu rămâne mai puțin stabilit, că blazonul cu armele Ungariei și cele două „cimiers” cu vulturul și cu capul de bour sânt primele mărturii despre influența apuseană în principatele dunărene, așezate la marginea extremă a mărcilor (grănicerilor — H. S.) orientale ale Europei feodale”.

Nici vulturul, nici capul de bovid, nu sînt de origine ungurească ori apuseană și n'au fost adoptați în veacul al XIV-lea; ci numai coiful cu „cimier” și scutul despicat și fasciat — cu sau fără florile de crin angvine — ale celor dintâi domnitori români...

Cultura noastră neolitică a fost taurică-mesopotamică, adi-

că *vest-asiatic-semitică* (vezi Prof. O. Menghin, „*Istoria universală a epocii de piatră*”). Într’acolo arată întreaga noastră artă populară (vezi ale mele „*Alte orizonturi*”, „*Literatură și Știință*” și „*In slujba Satei?!*”); într’acolo ne îndreaptă și acvila noastră, identică cu cea feniciană; apoi, vaca Banteng, luceafărul Iștar, semiluna-Astartea, „*arborele* (chiparosul) *sfințit*”, „*tenanții*” cu figuri vest-asiatice, scena funerară de pe discurile smălțuite, etc.

Geograficește, adică prin climă, sol, etc., nordul Moldovei ține de Rusia; stepa munteană, prin Moldova, Basarabia sudică și Rusia meridională, se leagă de Asia centrală, iar spre miază-zi, de stepa stâncoasă a Asiei mici, legată, la rândul ei, de Mesopotamia. Culturii asiatice din neolitic, îi corespund, în timpurile istorice, influențe tătarăști, turcești, armenăști, etc.

Studiul acesta, asupra stemei țării, era aproape isprăvit, când amicul meu, d. profesor Alexandru Tzigara-Samurcaș, aflând dela mine tema despre care scriu, a opinat că e bine să afle omul și ce-au spus alții — și mi-a pus la dispoziție lucrările colonelului Năsturel și cârticica episcopului Ghenadie al Râmnicului. Le-am celit nu

fără folos și-i mulțumesc pe această cale. (După modesta mea părere, ordinul M. S. Regelui ca să nu se mai împrumute cărți acasă, ar fi trebuit să prevadă:

„decât cercetătorilor cari și-au făcut un nume în cultura țării”. Fiindcă pentru oameni în vârstă, obligația de a lucra în bibliotecă constituie o piedică din cele mai grele...) Ocazional, voi lua cunoștință și de contribuțiile celorlalți cercetători și, fără îndoială, voi găsi în fiecare dintre ele fapte și observații prețioase. În studiul de față urmăresc să deschid drumuri noi; nu pretind să cpuizez chestiunea până în amănunte.

Cu episcopul Râmnicului m’am întâlnit în concepția fundamentală! „Toate închipuirile ce au intrat în stemele vechi ale țărilor române, în sigiliile orașelor noastre, ale Domnitorilor, sau ale coborâtorilor lor, odată făceau parte din cultul religios al poporului vechi românesc”.

„*Toate*”, e prea mult zis...

Autorul susține că strămoșii noștri daci au adorat soarele, luna și stelele în cultul cabirilor, care de la frigieni și fenicieni a venit prin traci și geți în Dacia; că romanii au adus apoi cultul solar al lui Mithra, care a dat curând naștere unui „cabirism mithraizat”; că în mithraism,

boul era un simbol al lunii („rugăciunea lunii în Send-avesta: *eu rog luna, care păstrează sămânța taurului...*”) și un grad inferior (gradul vieții materiale) în inițierea mystului...

La această teorie eu aș obiecta:

1) că cultul secret al cabirilor, adus din Asia și practicat la Lemnos și la Samothrake (consecrat lui Hephestos, lui Hermes, lui Dionysos, zeiței Demeter, etc.), nu era decât o formă a religiunii semitice (cultul pământului și al fecundității), — religione băstinașă la țărâni-mea dacă, din vremea neoliticului, dacă nu cumva chiar din vremea omului de Aurignac... Observ în treacăt, că semiluna cu stea, turcii au luat-o din stema Illyrilor...;

2) că nici cultul solar Dacii n’au avut nevoie să-l ia de la alții, fiindcă se afla în Dacia măcar din vremea sciților, dacă nu și din vremuri mai vechi...

Dacă cultul lui Mithra a ajuns în Europa atât de popular (era cât pe ce să învingă creștinismul), pricina este că europenii au recunoscut într’însul străvechiul lor cult solar, pe cari l-au dus odinioară în Asia.

Notez în treacăt afirmația episcopului, că *Bacchus* înseamnă *taur*, iar *Bromios*, „cel care mugește” („*brummen*”?).

Din Orient ne-au venit acvila munteană și vaca moldavă. Dar când și prin cine, rămâne să se stabilească.

Notă. — O scrisoare pe care am primit-o de la d. prof. Agricola Car-daș de la facultatea de științe agricole a universității din Iași, îmi dă prilejul să mai adaug acestui studiu câteva lămuriri necesare. Reproduc întâi scrisoarea:

*Mult stimată domnule
Sanielevici,*

*Am cetit cu mare interes frumosul d-tră articol din „Adevărul literar”, cu titlul: „Stema Moldovei”. Cum m’am ocupat și eu cu originea animalelor noastre domestice, și în special cu originea taurinelor noastre indigene, îmi permit să vă trimit două broșuri în această chestiune. Imi mai permit să vă rog mult a răsfoi o altă publicație a mea (epuizată), pe care o veți găsi la Academia Română, cu titlul: „Asupra originii taurinelor românești” (Publicațiile fondului V. Adamachi, 1914, XLII.) La fel vă rog căutați colecția „Jurnalul societății centrale de agricultură”, No. 21/1909, prin care arăt — înaintea d-lui prof. Botezat — deosebirea dintre *Bos urus* (bour) și *Bos priscus* (zimbbru), comentând și în lucrarea publicată de Academie cele scrise de D. Cantemir asupra existenței acestor animale în țara noastră. Oare-cari date asupra originii mai aduc în lucrarea*

mea „Cunoașterea și creșterea taurinelor” (*Origine. Grupe de bovine. Exteriorul taurinelor*), Iași 1933.

Să fie oare chipul bantengului în stema Moldovei?... Dar bourul, care era așa de răspândit ca „fiară” sălbatecă prin regiunile noastre — mai ales prin Carpați — prezenta foarte multe variațiuni morfologice, de craniu, de talie, etc., încât se poate ca coarnele în „seceră” ce se văd pe stemă, să fie tot de bour...

Aștept continuarea interesanței d-tră interpretări legate de migrațiuni.

Primiți vă rog alese salutări
AGR. CARDAȘ

Am cetit cu deosebit interes cele două broșuri primite de la d. prof. Cardaș: „*Originea animalelor domestice și observațiuni în ce privește originea genurilor din țară*” (Extras din prelegerile ținute la secțiunea agricolă universitară din Iași), Chișinău, 1924, și „*Essai sur l'origine des animaux domestiques de Roumanie*”, Jassy, 1925.

La consultarea celorlalte lucrări ale d-sale trebuie să renunț cu regret, fiindcă pentru mine, un drum la bibliotecă e aproape o călătorie..

Pe lângă diferite fapte, prețioase pentru preocupările mele biologice, am aflat din broșurile

d-lui prof. Cardaș, că boul Zebu, de care ține și sfânta vacă Nandi din India (observă coașa), tot din sudasiaticul *Banteng* (*Bos Sondaicus*) se coboară și a fost adus din Africa de nord în Europa, unde, după Keller și Rütmeier (alții contestă), s'ar fi prefăcut în *Bos brachyceros*; și că grupul *orthoceros*, ale cărui coarne se ridică vertical și care cuprinde rasele de stepă, cu părul roș, ale calmucilor, kirghizilor, etc., descinde deasemenea din sudasiaticul *Banteng*.

De unde conchid, că bovideul stemei noastre ne-a putut veni și din Asia centrală ori din cea apuseană.

În ce privește obiecțiunea d-lui prof. Cardaș, îmi va ajuta, cred, să dovedesc și mai bine afirmările mele.

Cam pe vremea lui Vasile Lupu, când desenatorul se liberează de tipicul tradițional și se rătăcește în tot felul de stilizări arbitrare, adesea fantastice, tocmai coarnele bovideului, deși nu respectă de loc realitatea, iau totuși forma de liră (capricios stilizată!) care, de fapt, se întâlnește la bour; și forma aceasta se păstrează până azi. Ai impresia că desenatorul, începând a raționa, s'a întrebat: „ce vrea să fie bovideul stemei? De sigur, un bour, în amintirea legendei decălicării lui Dragoș Vodă!... Ei

bine, să-i facem atunci coarne de bour!'. Știau deci românii, că așa, și nu altfel, sânt coarnele lui *Bos urus*. La o variație în felul tipicului vechiu, nu s'a gândit nimeni timp de secole, fiindcă nimeni n'a văzut unde-va vreodată una de acest fel. Așa dar tradiționalul tipic, cu coarnele ridicându-se vertical și formând ca un cerc deasupra capului, întrucât nimeni nu cunoaște o atare formă, nici la bou, nici la zimbru și nici la bour, n'a putut răsări în capul desenatorului, cum n'a răsărit nici mai târziu, vreme de multe sute de ani.

Tipicul, care a durat și el secole, până sub domnia lui Vasile Lupu, fusese deci preluat din altă parte: dintr'o țară și dintr'un continent în care înțelesul raportului dintre luccafăr, semilună și cap de vacă nu dispăruse încă, și nici înțelesul scenei de pe discurile smălțuite și de pe plăcile de teracotă. Dacă mai adăugăm, că spre Asia arată, și acvila munteană, și figurile tenanților, și cultura noastră neolitică, și întreaga noastră artă populară, demonstrația tezei mele nu mai lasă, cred, nimic de dorit.

DE ACELAȘ AUTOR:

- „In slujba Satanei?!..”, vol. I și II, ed. „Adeverul”.
„Studii critice”, ed. a treia, „Casa Școalelor”
„Cercetări critice și filosofice”, ed. a treia,
„Cultura Națională”.
„Icoane fugare”, ed. a doua, „Socec et Co.”.
„Noi studii critice”, „Socec et Co.”.
„Probleme sociale și psihologice”, „Socec et Co.”.
„Poporanismul reacționar”, „Socec et Co.”.
„Alte cercetări critice și filosofice”, „Cartea
Românească”.
„Probleme politice, literare și sociale” ed.
„Ancora”.
„Clasicismul proletariatului”. ed. „Adeverul”.
„Literatură și știință”, editura „Adeverul”.
„Alte Orizonturi”, editura „Adeverul”.

„La Montmorency”
„In tren”
„Familia Lowton”
„Civilizație”

} în biblioteca „Dimineața”

- „La vie des mammifères et des hommes fossi-
les, déchiffrée à l'aide de l'anatomie et de
la physiologie comparées de l'appareil masti-
cateur”, 754 de pagini în 4°, cu 454 de
ilustrații, prețul 500 de lei, în ed. autorului

PREȚUL LEI 30.—